บทที่ 1

บทนำ

หากมองย้อนกลับไปสู่ประสบการณ์ส่วนตัวของผู้ศึกษา ละครโทรทัศน์เป็นพื้นที่ที่คุ้นเคยมาตั้งแต่วัยเยาว์ ผู้ศึกษาเพลิดเพลินกับการใช้เวลาหน้าจอโทรทัศน์เพื่อดูภาพยนตร์ และละครโทรทัศน์เป็นอย่างมากเนื่องจากให้โอกาสชั่วขณะได้สำรวจโลกใบใหม่ที่แตกต่างจากโลกความเป็นจริงของตนเอง และทำให้ได้สัมผัสกับประสบการณ์ทางอารมณ์ที่หลากหลายทั้งความอึดอัด ความเศร้า ความสุข ความรู้สึกอยากติดตาม ความรู้สึกตื่นเต้น บางเรื่องก็ทำให้รู้สึกกระหายใคร่รู้ไปมากกว่าที่นำเสนอให้เห็นในหน้าจอโทรทัศน์ ดังเช่นละครโทรทัศน์เรื่อง "สายโลหิต" ที่นำเสนอเรื่องราวบนฉากหลังของเหตุการณ์สมัยกรุงศรีอยุธยา ช่วงเวลานั้นผู้ศึกษาใช้เวลาในห้องสมุดของมหาวิทยาลัยบ่อยครั้งกว่าปกติเนื่องจากต้องการค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับประวัติศาสตร์กรุงศรีอยุธยา พยายามขวนขวายหานวนิยายฉบับเต็มมาอ่าน อีกทั้งเรื่องราวต่าง ๆ ยังสะท้อนออกมาในรูปของความฝัน หลายครั้งที่ผู้ศึกษาต้องมนต์ของตัวละครและเนื้อเรื่องโดยเฉพาะเรื่องราวของนางเอกเจ้าน้ำตาไม่ว่าจะเป็น "แหวนทองเหลือง" "จำเลยรัก" "ดาวพระศุกร์" และ "คู่กรรม" หลายครั้งเช่นกันที่ผู้ศึกษาไม่เข้าใจถึง "การยอมจำนนอย่างไม่มีขีดสิ้นสุด" ของนางเอกเหล่านั้น ภาพของนางอิจฉา หรือนางร้ายที่เป็นตัวแทนของคุณสมบัติขั้วตรงข้ามกับนางเอกและความดี ที่ถูกผูกติดกับการแสดงอาการกรี๊ดกร๊าด กระทืบเท้า มีลักษณะความยั่วยวนทางเพศ อย่างไรก็ตามคำถามและความสงสัยเหล่านั้นไม่ได้ถูกจัดการอย่างเป็นระบบและไม่ได้นำไปขยายต่อในเวทีการสนทนาใด ๆ จนกระทั่งเมื่อมีโอกาสเข้ามาในพื้นที่ของสหวิทยาการที่เปิดโอกาสให้ศึกษาแนวคิดปรัชญาสตรีนิยมและได้รับการปลุกจิตสำนึกเชิงวิพากษ์ในประเด็นเพศสภาพผ่านแนวคิดปรัชญาสตรีนิยมทำให้มีมุมมองที่เปลี่ยนไป

จากที่เคยเฝ้ามองละครโทรทัศน์ด้วยความรู้สึกเพลิดเพลินเพียงประการเดียว ก็ทำให้เริ่มตั้งคำถามต่าง ๆ มากมายเกี่ยวกับภาพต่าง ๆ ที่ถูกนำเสนอ จนกระทั่งบางครั้งรู้สึกอึดอัดกับการนำเสนอภาพตัวอิจฉาที่ต้องมีลักษณะโวยวาย พูดด้วยน้ำเสียงที่แหลมจนแสบแก้วหู หรือนางเอกที่ให้อภัยให้กับคนรักได้ในทุกสถานการณ์ และบางครั้งก็รู้สึกตื่นเต้นกับภาพของผู้หญิงที่ไม่ได้ถูกอธิบายใต้กรอบความเป็นหญิงไทยที่ดี จนในที่สุดได้ตั้งคำถามว่า ภาพตัวแทนผู้หญิงที่ปรากฏในละครโทรทัศน์ผ่านกระบวนการการสร้างความหมายมาอย่างไร และมีการต่อรองการสร้างความหมายเกิดขึ้นหรือไม่ อย่างไร เพื่อเป็นพื้นที่แห่งความหวังในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในมิติผู้หญิงและเพศสภาพ ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษานี้

อย่างไรก็ตามตัวผู้ศึกษาเองไม่ปฏิเสธว่าพัฒนาการของความสนใจเรื่องสื่อมีพื้นฐานจากการตั้งคำถามต่อหน้าที่ การนำเสนอ (ภาพตัวแทนผู้หญิง) ของสื่อเช่นเดียวกับที่หลาย ๆ คนตั้งคำถามและห่วงใย หากแต่ประเด็นโต้แย้งของผู้ศึกษา คือ การแสวงหาคำตอบและการสร้างบทวิเคราะห์เกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อมวลชนในลักษณะของการ "ชี้นิ้ว และปฏิเสธ" อัตลักษณ์ตัวตน และ การดำรงอยู่ของสถาบันดังกล่าวเพียงอย่างเดียวมีข้อจำกัด โดยปรากฏการณ์การมองสื่อมวลชนเป็นผู้ร้ายดูจะส่งผลต่อการกำหนดแนวนโยบายในปัจจุบัน ดังปรากฏออกมาในรูปของแบบแผนความสัมพันธ์แบบเดียว คือ การครอบงำ ปิดบัง มีอำนาจเหนือ และการจัดการ ไม่ว่าจะเป็นการพยายามปิดบังข้อมูลข่าวสารภายใต้ฉลากของพ.ร.บ.ฉุกเฉินในประเด็นปัญหา 3 จังหวัดภาคใต้ หรือ การนำเสนอแนวคิดของนายวัฒนา เมืองสุข รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์ เกี่ยวกับละครโทรทัศน์ว่าควรเลื่อนเวลาออกอากาศไปหลังจากเวลา 21.00 น. เนื่องจากต้องการกำหนดเวลาช่วงเวลา 18.00 – 21.00 น. เป็นกรอบเวลาของรายการสำหรับเด็กที่สร้างสรรค์ โดยมีเนื้อหาดังนี้ (ดาราเดลี่, วันจันทร์ที่ 12 ธันวาคม 2548, น. 2)

> จากเดิมจะขอความร่วมมือสถานีโทรทัศน์ทุกช่องเกี่ยวกับการออกอากาศรายการที่เหมาะสมสำหรับเด็กในช่วงไพร์มไทม์ แต่คิดว่าคงไม่ได้ผล อาจไม่ได้รับความร่วมมือจากทุกช่อง ดังนั้นจะออกเป็นมาตรการบังคับ หรือกำหนดกฎเกณฑ์บังคับทุกช่องให้เสนอรายการในแนวทางเดียวกัน คือ จะเป็นละครหรือรายการอะไรก็ได้ แต่ต้องสร้างสรรค์สำหรับเด็ก คิดว่าทุกช่องคงพร้อมจะทำอยู่แล้ว

ผู้ศึกษามองว่าปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างปัจจุบันทันด่วน หากแต่เป็นการสั่งสมของปฏิบัติการทางวาทกรรม (discursive practice) บทวิเคราะห์ทางสังคมและสื่อมวลชน และการมองสถาบันสื่อ หรือกลุ่มผู้ผลิตสื่อในลักษณะเหมารวม ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงบริบทของการผลิตละครโทรทัศน์มีความซับซ้อนของกระบวนการและเกี่ยวข้องกับหลายปัจจัย และหลายภาคส่วน ดังที่เดมิง (Deming, 1990, p. 44) เสนอว่าในการวิพากษ์โทรทัศน์จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องครอบคลุมประเด็นของสถานี บริษัทผู้ผลิต และบุคลากรที่เกี่ยวข้องในสนามของกระบวนการผลิต

ความสำคัญของปัญหา

"*การสร้างภาพตัวแทนผู้หญิงของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์: การต่อสู้เรื่องความหมาย*" เป็นการผลิตสร้างองค์ความรู้ในลักษณะสหวิทยาการ โดยงานวิจัยในแนวทางสหวิทยาการเป็นความพยายามในการเชื่อมโยง "ไม่เฉพาะระหว่างขอบเขตของศาสตร์ แต่รวมทั้งการพัฒนาทฤษฎีและการปฏิบัติ" (Lawrence and Després, 2004, p. 399) อีกทั้งมีลักษณะของปัญหาการวิจัยที่มุ่งเน้นตอบปัญหาสังคม (Balsiger, 2004, p. 407) เป้าหมายจึงอยู่ที่ "การเข้าใจโลกแห่งความเป็นจริงและเติมเต็มช่องว่างระหว่างความรู้ที่ได้จากการวิจัยและกระบวนการตัดสินใจ" (Lawrence and Després, 2004, p. 399)

ผู้ศึกษามีความเชื่อมั่นอย่างมากว่าสำหรับนักวิจัยสหวิทยาการ (โลกที่สาม) แล้วนั้น การวิจัยไม่ได้หยุดนิ่งอยู่เพียงการผลิตสร้างองค์ความรู้ในเชิงทฤษฎีหรือไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมทางปัญญาเท่านั้น หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการที่จะขับเคลื่อนและมุ่งหวังที่จะเห็นการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นอย่างแท้จริง โดยความเป็นสหวิทยาการของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ปรากฏในหลายระดับ กล่าวคือ ในระดับของพื้นที่ปรากฏการณ์ที่ศึกษา ผู้ศึกษาได้พยายามเชื่อมโยงการศึกษาภาพตัวแทนผู้หญิงในสื่อละครโทรทัศน์กับแนวคิดเรื่องการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ ทั้งในมิติของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างละครโทรทัศน์และการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิและเสรีภาพผู้หญิง และมิติของการเมืองเรื่องความเป็นไปได้ในการขับเคลื่อนการมองพื้นที่ของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ในฐานะชุมชนแห่งสัญญะ (symbolic community) ที่มีคุณลักษณะของความเป็นกลุ่มที่อาจสร้างสรรค์และนำการเปลี่ยนแปลง ในระดับของทฤษฎีเป็นการประยุกต์ใช้ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์สามทฤษฎีใหญ่ กล่าวคือ ทฤษฎีสตรีนิยม แนวคิดหลังสมัยใหม่ และวัฒนธรรมศึกษา

ขณะที่ในระดับของญาณวิทยาเป็นการผสมผสานระหว่างญาณวิทยาสตรีนิยม และนิรมิตนิยมเชิงการตีความอันส่งผลให้ผู้ศึกษาออกแบบวิธีวิทยาของการวิจัยมาในลักษณะของงานวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ลุ่มลึก และการวิเคราะห์ตัวบท มากไปกว่านั้นในระดับตัวตนของผู้ศึกษา ผู้ศึกษาได้ผสานความเป็นนักวิจัยสหวิทยาการเข้าสู่ปรากฏการณ์ที่ศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมโดยการฝึกหัดการผลิตสื่อวิดีโอเกี่ยวกับหัวข้อที่ศึกษาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงโลกของบทวิเคราะห์ทางทฤษฎีเข้าสู่โลกความเป็นจริงของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์

จากคำกล่าวของซีโมน เดอ โบวัวร์ (Simonde de Beauvoir) นักสตรีนิยมชาวฝรั่งเศส ในสำนักอัตถิภาวะนิยม (Existentialism) ที่กล่าวไว้ในหนังสือ The Second Sex ว่า "เราไม่ได้เกิดมาเป็นผู้หญิง หากแต่เราได้กลายมาเป็นผู้หญิงเมื่อภายหลัง" (One is not born, but rather becomes, a woman) ได้แสดงให้เห็นถึงความจริงประการหนึ่งว่าความสัมพันธ์ระหว่างหญิง-ชาย เป็นผลมาจากการประดิษฐ์สร้างทางสังคม (socially constructed) ผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม และกระบวนการสังคมประกิต (socialization) โดยมีสถาบันทางสังคมต่าง ๆ เป็นพื้นที่สำคัญในการถ่ายทอด อาทิ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา เป็นต้น

สื่อมวลชน (mass media) **ในฐานะสถาบันทางสังคมสถาบันหนึ่งจัดว่ามีบทบาทและหน้าที่สำคัญหลายประการ อาทิ การให้ข้อมูลข่าวสาร ให้ความบันเทิง ในขณะเดียวกันสถาบันนี้ยังทำหน้าที่อีกระดับหนึ่ง คือ การถ่ายทอดอุดมการณ์ ความคิด ทัศนคติให้แก่สังคม มโนทัศน์เรื่องเพศ หรือ อุดมการณ์เพศสภาพ** (gender ideology) คืออุดมการณ์ทางสังคมชุดหลักที่ปรากฏถูกถ่ายทอดและผลิตซ้ำผ่านสื่อมวลชนอยู่ตลอดเวลา ส่งผลทั้งในทางบวกและทางลบต่อความสัมพันธ์ระหว่างหญิง และชายในสังคม ดังที่ระวีวรรณ ประกอบผล (ใน กาญจนา แก้วเทพ, รวบรวม, 2535, น. 2-3) กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า

> ...แท้ที่จริงแล้วสื่อมวลชนมีสัมพันธภาพแบบ 2 ทางกับสังคมและความเป็นจริง สัมพันธภาพแรกก็คือ การสะท้อนสิ่งที่มีอยู่และเป็นอยู่ สัมพันธภาพหลังก็คือ การสร้างภาพแห่งความเป็นจริงของสังคมขึ้นมาใหม่ ทั้งนี้โดยการเลือกว่าจะเสนอเนื้อหาใด และการให้ความหมายของสิ่งต่าง ๆ ของสื่อเท่ากับเป็นการสร้างความเป็นจริงใหม่ให้เกิดในสังคมด้วย ในด้านที่เกี่ยวกับผู้หญิงสื่อมวลชนจะทำหน้าที่คัดเลือกตอกย้ำค่านิยม ทัศนคติ และพฤติกรรมที่เกี่ยวกับผู้หญิง

เป็นที่น่าสังเกตว่าในขณะที่สังคมกำลังรับรู้ภาพลักษณ์และบทบาทผู้หญิงที่เคลื่อนไหวไปในเชิงบวกมากยิ่งขึ้น อาทิ การมีศักยภาพในการทำงาน ความสามารถในการพึ่งตนเอง **สื่อมวลชนยังคงเป็นสถาบันหนึ่งที่ทำหน้าที่ "ถ่ายทอด ผลิตซ้ำ และรื้อสร้าง" ภาพลักษณ์ของ**ผู้หญิงในลักษณะที่มีสถานภาพด้อยกว่าชาย อยู่ในสภาวะพึ่งพิง เป็นเพศที่อ่อนแอ เป็นต้น สอดคล้องกับข้อสังเกตเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสื่อและสตรีของคณะกรรมาธิการว่าด้วยสถานภาพสตรีขององค์การสหประชาชาติว่าความพยายามที่จะส่งเสริมความก้าวหน้าของผู้หญิงนั้น "ปัญหาอุปสรรคสำคัญ ก็คือ ทัศนคติที่ฝังรากลึกของผู้หญิงและผู้ชายในสถานภาพเดิมของคนทั้ง 2 เพศ อันเป็นผลมาจากรูปแบบทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นตัวกำหนดความคิด ความรู้สึกของคนในสังคมต่าง ๆ และทัศนคติ ความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ นี้ก็ถูกปลูกฝังถ่ายทอดโดยสื่อต่าง ๆ" (ระวีวรรณ ประกอบผล, ใน กาญจนา แก้วเทพ, รวบรวม, 2535, น. 1)

การตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างสื่อและสถานภาพสตรีพบว่าเป็นไปอย่างเชื่องช้า มีพัฒนาการในแง่การศึกษาวิจัยที่เติบโตมาทีละเล็กทีละน้อย จะเห็นได้จากการศึกษาวิจัยด้านสื่อมวลชนในระยะแรกที่นิยมใช้ผู้หญิงในฐานะประชากรของการวิจัยเท่านั้นด้วยวิธีศึกษาในเชิงปริมาณเพื่อตอบคำถามที่เกี่ยวกับ "รสนิยม" ในการบริโภคสื่อของ 2 เพศเป็นหลัก ในขณะที่ประเด็นคำถามเกี่ยวกับเพศสภาพ (gender) ความเป็นหญิง ความเป็นชาย ความสัมพันธ์และบทบาทหญิงชายไม่ได้รับการสำรวจและตอบคำถามอย่างจริงจัง (กาญจนา แก้วเทพ, ในโครงการสตรีและเยาวชนศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, รวบรวม, 2541, น. 51)

จากการสำรวจสถานภาพของการศึกษาสื่อและสตรีในประเทศไทย พบว่าส่วนใหญ่เป็นการศึกษาตามแนวความคิดองค์ประกอบของการสื่อสารที่เป็นลักษณะ Transmission Model ที่มีการอธิบายว่าการสื่อสารคือการส่งข่าวสารจากผู้ส่งสารไหลผ่านช่องทางสื่อต่าง ๆ ไปยังผู้รับสาร S - M - C - R (Sender, Message, Channel, Receiver) (กาญจนา แก้วเทพ, 2541, น. 22) ตัวแบบการสื่อสารนี้มีนัยยะว่าผู้ส่งสารจะมีลักษณะที่เหนือกว่าในฐานะที่เป็นผู้รุก (active) ในการให้ความหมายหรือใส่รหัสความหมาย ส่วนผู้รับสารจะมีลักษณะเป็นเพียงผู้รับ (passive) ไม่ว่าผู้ส่งสารจะใส่รหัสใดมาก็ตาม จากนัยยะเชิงอิทธิพลของสื่อที่มีต่อสังคมทำให้การศึกษาเรื่องสื่อกับผู้หญิงถูกจัดการออกมาภายใต้กรอบทฤษฎีที่อธิบายเรื่องผลกระทบเป็นสำคัญ เช่น ทฤษฎีเข็มฉีดยา (hypodermic needle theory) ผลกระทบระยะสั้น/ระยะยาว ผลกระทบแบบตั้งใจ/ไม่ตั้งใจที่มีต่อผู้รับสารและสังคม โดยมีคำถามหลักของทฤษฎีผลกระทบว่า การกระทำของสื่อไม่ว่าจะเป็นด้านการใช้ภาษาหรือสัญลักษณ์ใด ๆ ก็ตามได้ก่อให้เกิดผลอย่างไรต่อผู้หญิงหรือภาพพจน์ของสตรีในสายตาของสังคมระดับกว้าง (กาญจนา แก้วเทพ, ใน กาญจนา แก้วเทพ, รวบรวม, 2535, น. 65) เช่น งานวิจัยของชนัญชี กาญจนอุไรโรจน์ (2538) ที่ทำการศึกษาเรื่อง "การศึกษาภาพลักษณ์ในหนังสือพิมพ์รายวันในช่วงปี 2528-2537" งานวิจัยของจิตราพร ธรรมสารสุนทร (2538) เรื่อง "ค่านิยม และทัศนคติทางเพศที่ปรากฏในนิตยสารผู้หญิง" การศึกษาภาพของโสเภณีในละครโทรทัศน์ปี 2535" ของรัชดา แดงจำรูญ (2538) หรือ การศึกษาเรื่องผู้หญิงในสื่อมวลชนของมัณฑนา อิทธินันทชัย และศิริพร สะโครบาเนต (2529) ที่ได้ข้อสรุปว่าสื่อมวลชนยังมิได้สะท้อนภาพลักษณ์ที่เป็นจริงของผู้หญิง ภาพของผู้หญิงที่ปรากฏในสื่อมวลชนยังคงเป็นเพียงภาพที่บิดเบือนและถูกกำหนดโดยเพศชายที่เป็นฝ่ายกำหนดนโยบายและเนื้อหาและการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับผู้หญิงยังคงมีลักษณะเพศนิยม หรือ อคติทางเพศ (sexism) เป็นอย่างมาก

เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมเกี่ยวกับการศึกษาสื่อและสตรีแล้ว ทำให้ได้ข้อสรุปประการสำคัญว่า แนวทางการศึกษายังคงเป็นการมองภายใต้กรอบคิดของทฤษฎีกระแสหลัก

(Mainstream theory) ไม่ว่าจะเป็นทฤษฎีผลกระทบ หรือ ทฤษฎีแบบจำลองของกระบวนการสื่อสารดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งเป็นการอธิบายที่หยุดนิ่งอยู่กับภาพเหมารวม (stereotype) ของผู้หญิงที่สื่อถ่ายทอด มองผลกระทบของสื่อต่อผู้หญิงในการสร้างภาพลักษณ์เหมารวมเหล่านั้น และในขณะเดียวกันก็เป็นการมองอุดมการณ์เพศสภาพในสื่อแบบหยุดนิ่งเป็นเป้าหมายของสื่อเท่านั้น กล่าวคือจัดวางอุดมการณ์เพศสภาพไว้เป็นเป้าของการวิเคราะห์ แต่ไม่ได้ตั้งคำถามและวิเคราะห์ถึงอุดมการณ์เพศสภาพนั้นอย่างจริงจัง และเป็นการมองผู้รับสารแบบมิติเดียว (one-dimensional) คือเป็นเป้าหมายของตลาดสื่อสารมวลชนเท่านั้น สังเกตได้ว่าแนวคิดทฤษฎีเหล่านี้อยู่ใต้กรอบคิดเรื่องกระบวนการสังคมประกิต (Socialization) ที่อยู่ใต้กรอบทฤษฎีหน้าที่นิยมโดยเชื่อว่าสื่อจะทำหน้าที่ขัดเกลาสมาชิกในสังคม ดังนั้นจึงเชื่อมั่นในพลังอำนาจของสื่อ และมองว่าสมาชิกในสังคมเป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งที่ทำหน้าที่เป็นผู้รับและคิดเห็นตามที่สื่อบอกเท่านั้น

ประเด็นวิพากษ์เกี่ยวกับการศึกษาภาพลักษณ์ผู้หญิงที่ปรากฏในสื่อมวลชนที่เห็นได้ชัดเจนและน่าสนใจเป็นอย่างยิ่งอาจจะดูได้จากงานของกรีเซลดา พอลล็อค (Griselda Pollock) ในปี 1977 ชื่อ What's Wrong with Images of Women? ที่ชี้ให้เห็นถึงปัญหาของการศึกษา "ภาพลักษณ์" และภาพเหมารวม ข้อเสนอของพอลล็อค คือ ภาพตัวแทนหรือภาพลักษณ์ผู้หญิงที่ถูกนำเสนอนั้นไม่เพียงแต่เป็นการสะท้อนความจริงว่าเป็นจริง หรือเบี่ยงเบนหรือไม่ มากไปกว่านั้นภาพตัวแทนเป็นผลผลิตของกระบวนการในเชิงรุกในการเลือกสรรและนำเสนอ สร้างโครงสร้างและกำหนดรูปแบบ และ เป็นกระบวนการในการสร้างความหมาย (Pollock, in Merck, ed., 1992, p. 136) การศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสื่อและสตรีจึงเริ่มหลุดออกจากกรอบของทฤษฎีผลกระทบหรือแนวคิดกระบวนการสังคมประกิต มาสู่การค้นหาความหมายของภาพลักษณ์เหล่านั้น โดยพอลล็อค (Pollock, 1992, p. 136) กล่าวว่าเป็น "กระบวนการที่กลายเป็นรูปสัญญะในวาทกรรมทางอุดมการณ์" วิธีการศึกษาใหม่นี้เป็นอิทธิพลจากสำนักคิดใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในเวลานั้น กล่าวคือ สำนักโครงสร้างนิยมของยุโรป และ สัญญะศาสตร์ แนวคิดเรื่องอุดมการณ์ของมาร์กซิสม์ และ สำนักจิตวิเคราะห์

ดังนั้นการขยับขยายแนวคิดทฤษฎีสู่มิติใหม่ในการสร้างองค์ความรู้ด้วยการผสมผสานมุมมองของทฤษฎีวัฒนธรรมศึกษาเชิงวิพากษ์ ((Critical) Cultural Study) ทฤษฎีหลังสมัยใหม่ (Postmodernism) และทฤษฎีการศึกษาสื่อในแนวสตรีนิยม (Feminist media theory) นับเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญยิ่ง เนื่องจากทฤษฎีเหล่านี้มีคุณูปการต่อการนิยามปัจเจกในฐานะผู้รุก (active) และสามารถอธิบายความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอุดมการณ์ต่าง ๆ การศึกษาสื่อในแนวสตรีนิยมทำให้เกิดคำอธิบายที่ท้าทายต่ออุดมการณ์เพศสภาพที่แฝงเร้นอยู่ในสื่อ ซึ่งสอดคล้อง

กับการสรุปแนวคิดของ Rakow (1996) ในงานของกาญจนา แก้วเทพ (2544, น. 295) ว่าในการวิเคราะห์ตัวบท (อันได้แก่ผลงานต่าง ๆ ของสื่อมวลชน) นั้น ไม่มีประโยชน์ที่จะไปเรียกร้องให้ตัวบทดังกล่าวสะท้อนภาพความเป็นจริง หรือนำเสนอภาพลักษณ์ของหญิง/ชายบนพื้นฐานที่เสมอภาคกัน เพราะข้อเรียกร้องดังกล่าวขัดแย้งกับหน้าที่พื้นฐานของสื่อมวลชน คือ การทำหน้าที่เป็นกลไกทางอุดมการณ์ (Ideological apparatus) ของสังคม สิ่งที่กลุ่มสตรีนิยมควรจะกระทำน่าจะเป็นการตรวจสอบบรรดา "อุดมการณ์ทางเพศ" ที่มีอยู่ในผลงานเหล่านี้ว่ามีอะไรบ้าง มีกลไกและกระบวนการสร้างอย่างไรและทำการต่อสู้ในระดับของอุดมการณ์มากกกว่า

การศึกษากระบวนการสร้างภาพตัวแทนเป็นแนวความคิดที่ปรับการมองเรื่องภาพลักษณ์ผู้หญิงในสื่อที่เป็นแต่เพียงการตอกย้ำว่าผู้หญิงเป็นเพียงผู้ถูกกระทำเท่านั้น มาสู่การเมืองเรื่องภาพตัวแทน (Politics of Representation) ที่มีนัยยะว่าภาพตัวแทนเป็นพื้นที่ของการต่อสู้และต่อรองในกระบวนการสร้างความหมายเกี่ยวกับอุดมการณ์เพศสภาพที่เกิดขึ้นภายในวาทกรรมเชิงวัฒนธรรม ดังที่ พอลล็อคค์ (Pollock, 1997, p. 430) กล่าวอย่างชัดเจนว่าเป็นการแทนที่กระบวนทัศน์ "ภาพลักษณ์ของผู้หญิง" ด้วย "ภาพตัวแทน/เพศธรรม/ความเป็นหญิง" ซึ่ง กรอสเบอร์ก, วอร์เทล์ล่า และ วิทธ์นีย์ (Grossberg, Wartella, and Whitney 1998, p. 182) ได้อธิบายถึงความสำคัญและความเชื่อมโยงของสื่อและภาพตัวแทนเพิ่มเติมว่า

> ในโลกร่วมสมัย สื่อเกี่ยวข้องกับการสร้างอุดมการณ์อยู่ตลอดเวลา จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นผู้สร้างความหมายและรหัสความหมายที่สำคัญที่สุดในสังคมร่วมสมัย ...สื่อมีศักยภาพที่จะเป็นพื้นที่ที่ซึ่งความหมายอาจเป็นได้มากกว่าความหมาย เมื่อสื่อกลายเป็นภาพตัวแทน เมื่อสื่อสร้างคำกล่าวอ้างว่าโลกเป็นอย่างไร สื่อก็จะกลายเป็นสถาบันเชิงอุดมการณ์ที่มีพลังอำนาจ และดังนั้นจึงมีแนวโน้มที่จะเป็นพื้นที่ของความขัดแย้งและการต่อสู้ที่ยิ่งใหญ่

สำหรับมโนทัศน์ "วัฒนธรรม" ในที่นี้ตามแนวทางการอธิบายของกลุ่มวัฒนธรรมศึกษา (Cultural Studies) ได้ถูกขยับขยายให้เป็นมากกว่าความหมายที่หยุดนิ่งและตายตัวว่า "วัฒนธรรม" คือ "วิถีชีวิต" "วิถีปฏิบัติ" ที่ได้รับการถ่ายทอดกันมา มาสู่ "วัฒนธรรม" ที่หมายถึง "ระบบคุณค่าที่มีร่วมกัน "(shared values)" ของกลุ่มคนในสังคม ดังนั้นวัฒนธรรมก็คือสิ่งที่ต้องเกี่ยวพันกับการสร้างและการแลกเปลี่ยนความหมายระหว่างสมาชิกในสังคม (Hall, in Hall, ed., 1997, p. 3) การปรับเปลี่ยนการอธิบายแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมอาจเรียกได้ว่าเป็น "จุดเปลี่ยนทางวัฒนธรรม" (cultural turn) คือ การที่ศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์และสังคมได้หันมาให้ความสำคัญกับ "ความหมาย" กับคำนิยามของวัฒนธรรม จุดเปลี่ยนทางวัฒนธรรมได้ทำให้ความหมายของคำว่าวัฒนธรรมไม่ได้หมายถึงกลุ่มของสิ่งของหรือสิ่งที่เราปฏิบัติ แต่วัฒนธรรมได้

เกี่ยวข้องกับการผลิตและการแลกเปลี่ยนความหมาย คือการให้และการรับความหมายระหว่างสมาชิกของสังคมหรือภายในกลุ่ม นัยยะประการสำคัญของแนวคิดวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นคุณค่าหรือความหมายที่มีร่วมกันได้รับการอธิบายไว้อย่างชัดเจนโดย เทอร์เนอร์ (Turner, 1996, p. 14) ว่า "วัฒนธรรมในฐานะที่เป็นพื้นที่ที่ความหมายถูกทำให้เกิดขึ้นและเรียนรู้ จึงกลายเป็นพื้นที่เชิงการผลิตที่ความจริงทางสังคมถูกสร้าง เรียนรู้และตีความ"

เมื่อนิยามวัฒนธรรมในแง่ของคุณค่าและความหมายที่มีร่วมกัน ทำให้สามารถเข้าใจได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นว่าอุดมการณ์เพศสภาพเองก็เป็นผลผลิตหนึ่งของกระบวนการให้ความหมายความเป็นหญิง ความเป็นชายภายในบริบทวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ โดยเบื้องหลังของการให้ความหมายนั้นก็เพื่อแบ่งแยกความแตกต่าง ความเป็นเขา ความเป็นเราให้เห็นเด่นชัด ดังที่ วู้ดเวิร์ด (Woodward, in Woodward, ed., 1997, p. 14) ชี้ให้เห็นว่า "ภาพตัวแทนในฐานะที่เป็นกระบวนการทางวัฒนธรรมได้สร้างอัตลักษณ์เชิงปัจเจกและเชิงกลุ่มและระบบสัญญะได้ให้คำตอบที่เป็นไปได้ต่อคำถามที่ว่า เราคือใคร? เราสามารถเป็นอะไรได้? ใครที่เราต้องการจะเป็น?"

กล่าวได้ว่าการนำเสนอหรือผลิตซ้ำภาพตัวแทนเป็นกลยุทธ์หนึ่งของการแบ่งแยกและการเลือกปฏิบัติในรูปแบบต่าง ๆ นั่นเอง เช่นการผลิตซ้ำภาพตัวแทนของคนผิวดำว่าเป็นกลุ่มคนที่ชอบใช้ความรุนแรง มีภาพลักษณ์ของความเป็นอาชญากร ภาพเหล่านี้จะฝังแน่นอยู่ในความรู้สึกของกลุ่มคนขาว ทำให้กลุ่มคนผิวขาวหรือผิวสีมีทัศนคติในแง่ลบต่อคนผิวดำ หรือ การที่สื่อผลิตซ้ำภาพตัวแทนผู้หญิงไทยว่าต้องคงไว้ซึ่งอุดมการณ์พรหมจารีย์จนกว่าจะแต่งงาน ทำให้มีการขีดเส้นแบ่งระหว่างความเป็นหญิงดี และ ความเป็นหญิงเลว เมื่อมีผู้หญิงที่ก้าวข้ามออกจากเส้นแบ่งนั้นก็จะถูกตัดสินเชิงคุณค่าจากสังคมทันที และนี่จึงเป็นคำอธิบายว่าทำไม ผู้หญิงที่ทำงานขายบริการ (sex workers) ถูกสังคมมองและปฏิบัติในฐานะที่เป็นผู้หญิงไม่ดี จึงเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้นโยบายในการปกป้องคุ้มครองสวัสดิการต่อผู้หญิงกลุ่มนี้ไม่ได้รับการตอบสนองจากรัฐหรือสังคมโดยรวมเท่าที่ควร

วิลาสินี พิพิธกุล (2543, น. 100) กล่าวว่าประเด็นสำคัญของการเมืองเรื่องภาพตัวแทนที่นิยมศึกษากัน คือ การสำรวจว่าสื่อมวลชนและสื่อวัฒนธรรมมีส่วนสร้าง และผลิตซ้ำภาพตัวแทนของคนกลุ่มต่าง ๆ ตามอุดมการณ์หลักที่ครอบงำสังคมอย่างไร และในขณะเดียวกันกลุ่มคนต่าง ๆ ที่ถูกกำหนดไว้ด้วยภาพตัวแทนเหล่านี้มีพลังต่อรอง และต่อต้าน/ขัดขืน หรือปฏิเสธภาพตัวแทนและอำนาจที่กำหนดกระบวนการสร้างความหมายอย่างไร

เอ็นเน็ตต์ คุนห์ (Kuhn, in Jackson, ed., 1993, pp. 484-485) เป็นผู้หนึ่งที่ศึกษามโนทัศน์เรื่องภาพตัวแทนโดยพยายามสำรวจว่าความหมายถูกหมุนเวียนไปมาอย่างไรระหว่างภาพตัวแทน ผู้ดู และแบบแผนทางสังคมต่าง ๆ คำถามที่น่าสนใจเป็นอย่างมากเกี่ยวกับแนวคิด

ภาพตัวแทนคือการตั้งคำถามว่าทำไมต้องทำการศึกษาวิเคราะห์ภาพตัวแทนแทนที่จะสร้างภาพตัวแทนทางเลือก (alternatives) ขึ้นมาต่อสู้กับภาพตัวแทนหลักนั้น คำตอบที่ได้สัมพันธ์กับแนวความคิดเรื่องการเป็นพื้นที่ในการต่อสู้เชิงความหมาย กล่าวคือ การวิเคราะห์และการรื้อสร้างภาพตัวแทนหลักนั้นเป็นเสมือนการปฏิบัติเชิงกลยุทธ์ (strategic practice) เพื่อสร้างความเข้าใจซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการลงมือกระทำ (action) แนวความคิดนี้สอดคล้องกับข้อค้นพบของ เจนิซ รัดเวย์ (Radway, in Jackson et al., ed., 1993, pp. 480) ที่ได้จากการศึกษาการอ่านและการตีความหมายนิยายรักโรแมนติกของผู้หญิงว่า การสร้างความหมายจากการอ่านและตีความนิยายรักโรแมนติกนั้นเป็น "การประกาศอิสรภาพ" ของผู้หญิงเอง

ในจำนวนของสื่อที่มีอยู่หลากหลายประเภท สื่อโทรทัศน์จัดได้ว่าเป็นสื่อที่มีบทบาทอย่างมากในการผลิตซ้ำภาพตัวแทนและตอกย้ำอุดมการณ์กระแสหลักของสังคมไม่ว่าจะเป็นอุดมการณ์ชนชั้น (กลาง/คนในเมือง) อุดมการณ์ชาติพันธุ์ (ไทย/อีสาน/ชาวเขา) และ อุดมการณ์เพศสภาพ (ระบบคิดชายเป็นใหญ่ของสังคมไทย) รายการโทรทัศน์ส่วนใหญ่เป็นรายการเพื่อความบันเทิง หนึ่งในนั้นคือละครโทรทัศน์ประเภท Soap Opera ซึ่งจัดว่าเป็นรายการที่ขาดไม่ได้สำหรับทุกช่องสถานี นับเป็นสื่อที่ผู้ชมเลือกที่จะเข้าถึงโดยสมัครใจในเวลาและพื้นที่ส่วนตัวคือที่บ้าน ลักษณะประการสำคัญของละครโทรทัศน์ คือ เป็นเรื่องราวที่มีระยะเวลาการเล่าเรื่องนาน (Geraghty, 1991, p. 10) มีตัวละครและพล็อตเรื่อง (plot) ที่หลากหลาย (Brown, 1994, p. 48) ระยะเวลาที่ยาวนานนี้เองที่เปิดโอกาสให้ผู้ชมได้มีโอกาสสัมผัส ทำความคุ้นเคย และมีความรู้เกี่ยวกับตัวละครอย่างเต็มที่ (Geraghty, 1991, p. 14) ระยะเวลา รูปแบบและการนำเสนอที่หลากหลายของละครโทรทัศน์ (กาญจนา แก้วเทพ, 2536, น. 22) เป็นปัจจัยเกื้อหนุนที่ทำให้ละครโทรทัศน์สามารถที่จะสอดแทรกอุดมการณ์ต่าง ๆ แฝงเข้าไปกับความบันเทิงได้อย่างลงตัว

นอกจากนี้การวิเคราะห์ของ เอ็ง และ เฮอร์มีส (Ang and Hermes, in Ang, ed., 1996, p. 112) ได้ชี้ให้เห็นว่าละครโทรทัศน์มิเพียงแต่สะท้อนถึงภาพลักษณ์ที่เหมารวมตายตัว (stereotypical images) ที่มีอยู่ของผู้หญิงเท่านั้น แต่ได้สร้างรูปแบบเชิงสัญญะของอัตลักษณ์ความเป็นหญิงโดยการจารึกภาพของผู้หญิงที่อยากให้เป็นเข้าไปในตัวบท (subject position) เช่น ภาพแม่ในอุดมคติ หรือหากเป็นละครโทรทัศน์ไทยก็จะมีการจารึกภาพลักษณ์ของผู้หญิงไทยที่ควรจะเป็น เช่น บทบาทความเป็นแม่ เป็นเมีย เป็นบุตรสาวที่ต้องเรียบร้อย นุ่มนวล รักนวลสงวนตัว เป็นต้น ภาพลักษณ์ที่ปรากฏในสื่อมักจะเป็นภาพที่แตกต่างจากสิ่งที่เกิดขึ้นโลกแห่งความจริง นำไปสู่แนวคิดของ เกย์ ทัคแมน (Tuchman, in Boyd-Barrett and Newbold, ed., 1995, pp. 406-410) ที่เรียกว่า ภาพที่ล้าหลังกว่าความเป็นจริง (symbolic annihilation) ข้อสรุปที่น่าสนใจของ ทัคแมน คือ ภาพที่ล้าหลังกว่าความเป็นจริงเหล่านั้นเป็นอันตรายต่อการพัฒนา

สังคมต่อเด็กผู้หญิงและผู้หญิง เพราะไม่ได้ให้ภาพลักษณ์ในแง่บวกที่จะเป็นตัวแบบให้กับพฤติกรรมของพวกเธอเหล่านั้น

กาญจนา แก้วเทพ (2536, น. 44) ได้วิพากษ์ละครโทรทัศน์ไทยในแง่มุมที่สอดคล้องกับแนวคิดภาพที่ล้าหลังกว่าความเป็นจริงของผู้หญิงในละครโทรทัศน์ว่าแม้ในโลกความเป็นจริงจะมีภาพของผู้หญิงจำนวนมากที่มีความสามารถในการทำงาน มีผู้หญิงที่เลือกที่จะไม่แต่งงานในปริมาณเพิ่มขึ้นแต่ "ในละครโทรทัศน์นั้น ผู้หญิงไทยยังควรจะอาศัยผู้ชายเป็นคนหาเลี้ยงดู และหากผู้หญิงคนนั้นต้องการจะเป็นนางเอกแล้วละก็ เธอก็ควรจะหาทางแต่งงานกับพระเอกให้จงได้"

ข้อวิพากษ์ข้างต้นยืนยันถึงความสำคัญในการศึกษาภาพตัวแทนผู้หญิงในละครโทรทัศน์ไทยเพื่อกระตุ้นและเปิดพื้นที่องค์ความรู้เกี่ยวกับละครโทรทัศน์และสตรีนิยมให้เพิ่มมากขึ้น งานวิจัยที่ผ่านมามักให้ความสำคัญกับการศึกษาภาพตัวแทนผู้หญิงในละครโทรทัศน์จากมุมของผู้รับสาร (decoding) ดังเช่นงานของ วิลาสินี พิพิธกุล (Phiphitkul, 2001) ที่เป็นการศึกษาการต่อรองทางอัตลักษณ์ของผู้หญิงอีสานต่อภาพตัวแทนที่ปรากฏในสื่อกระแสหลัก งานของแมรี่ เอลเลน บราวน์ (Brown, 1994, p. 1) ที่ให้ความสำคัญกับผู้รับสารโดยเชื่อว่าเครือข่ายการพูดคุยเกี่ยวกับละครโทรทัศน์เป็นการเพาะวาทกรรมเชิงต่อต้านที่มีต่อวาทกรรมหลัก สำหรับการศึกษาในส่วนของผู้ผลิตละครโทรทัศน์และภาพตัวแทนผู้หญิงมีอยู่จำนวนน้อย สาเหตุหนึ่งอาจเป็นเพราะปัญหาเกี่ยวกับการเข้าถึงกระบวนการผลิต หรือกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ (Newcomb, in Jensen and Jankowski, ed., 1991, p. 99) อีกประการหนึ่ง คือ การมองว่างานผลิตโทรทัศน์มีธรรมชาติของการผลิตโทรทัศน์ที่มีลักษณะของประเพณีปฏิบัติหรือสูตรสำเร็จสูง ซึ่งฮอลล์ (Hall, 1980, p. 132) ไม่เห็นด้วยกับประเด็นดังกล่าวที่การศึกษาการผลิตโทรทัศน์ถูกละเลยเพียงเพราะธรรมชาติของการผลิตที่มีประเพณีเฉพาะในการผลิต โดยเสนอว่า "ปฏิบัติการของรหัสที่เป็นไปโดยธรรมชาติไม่เพียงแต่เปิดเผยให้เห็นถึงความโปร่งใส และ 'ความเป็นธรรมชาติ' ของภาษาแต่ยังแสดงให้เห็นถึงความลึก ความเคยชินและความใกล้เคียงกับการเป็นสากลของรหัสที่ใช้อยู่"

ในความเป็นจริงขั้นตอนของการผลิตละครโทรทัศน์นั้นมีความซับซ้อนของกระบวนการสร้างความหมายมากไม่ว่าจะเป็นบทละคร การใช้มุมกล้อง การจัดแสง การตัดต่อภาพ ดนตรีประกอบ การจัดตัวผู้แสดง การแสดง บทสนทนา รวมทั้งฉาก เครื่องแต่งตัวและการแต่งหน้า (ชื่นฤดี วัชรเดชะ, 2539, น. 3) ประเด็นที่น่าสนใจอย่างมาก คือ พื้นที่ของการผลิตละครโทรทัศน์เป็นพื้นที่ที่อุดมไปด้วยการใส่รหัสหรือความหมายผ่านภาพตัวแทนที่ปรากฏบนจอโทรทัศน์ การใส่รหัสความหมายจากหลากหลายฝ่ายทำให้มองเห็นถึงความเป็น "พื้นที่การต่อสู้ของความหมาย (Contestation of meanings)" ที่ซึ่งมีการไหลเวียน ปะทะ ประสานกันระหว่าง

ความหมาย ดังนั้นปรากฏการณ์การผลิตละครโทรทัศน์ในแง่มุมของการเป็นพื้นที่การต่อสู้ของความหมายจึงเป็นประเด็นหรือหัวข้อที่น่าสนใจศึกษาเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการเมืองเชิงวัฒนธรรมของการผลิตสร้างความหมายเกี่ยวกับผู้หญิง และเพศสภาพ มากไปกว่านั้น คือ การสะท้อนให้เห็นถึงปฏิบัติการทางวาทกรรมเกี่ยวกับผู้หญิง และเพศสภาพในบริบทของสังคมไทยในช่วงเวลาที่ทำการศึกษา

จากข้อเท็จจริงที่ละครโทรทัศน์มีขั้นตอนการผลิตที่ซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับกลุ่มคนทำงานหลายกลุ่มดังกล่าวข้างต้น ทำให้กระบวนการสร้างภาพตัวแทนมีความสลับซับซ้อนตามไปด้วย โดยในกระบวนการสร้างความหมายที่ซับซ้อนนั้นน่าจะเป็นพื้นที่พลวัตของการประกอบสร้างความหมายภายใต้เงื่อนไขต่าง ๆ จากประเด็นนี้เองทำให้หัวข้อการศึกษา "การสร้างภาพตัวแทนผู้หญิงของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์: การต่อสู้เรื่องความหมาย" เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นการสร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่อการเข้าใจสื่อในฐานะที่เป็นทั้งผู้ผลิตความหมายหรือผู้ใส่รหัสความหมาย (encoder) และในขณะเดียวกันก็สามารถเป็นผู้ถอดรหัสความหมาย (decoder) ในกระบวนการนั้นได้เช่นกัน

กล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับความสำคัญของการศึกษาหัวข้อวิจัยนี้ ประการที่หนึ่ง การประยุกต์ใช้คำอธิบายตัวแบบทฤษฎีเกี่ยวกับการใส่รหัสและการถอดรหัส (encoding/decoding) โดยให้เป็นพื้นที่ของการผลิต/สร้างความหมายได้ทั้งในสองกระบวนการปรากฏเด่นชัดในการศึกษาการต่อรองอัตลักษณ์ของผู้รับสารต่อภาพตัวแทนที่ถูกนำเสนอและผลิตซ้ำ หากแต่ยังคงขาดการศึกษาในมิติของกลุ่มผู้ผลิตภาพตัวแทนผู้หญิงในฐานะของปัจเจกชนที่มีอัตลักษณ์อันหลากหลายเช่นเดียวกับกลุ่มผู้รับสาร ที่อยู่ท่ามกลางการประกอบสร้างภาพตัวแทนที่เต็มไปด้วยพลวัตของการต่อสู้เรื่องความหมาย การทำการศึกษาการสร้างภาพตัวแทนผู้หญิงของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์จึงนับเป็นการขยับขยายเพิ่มเติมองค์ความรู้ และงานวรรณกรรมเกี่ยวกับการศึกษาสื่อและสตรีในแนวสตรีนิยมที่ยังขาดแคลนอยู่ให้สมบูรณ์และชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ประการที่สอง การศึกษากระบวนการการสร้างภาพตัวแทนและพลวัตการสร้างความหมายภาพตัวแทนของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ช่วยให้ภาพที่ชัดเจนและสมบูรณ์มากขึ้นต่อการอธิบายแนวความคิดการเมืองเรื่องภาพตัวแทน ที่ขยับขยายไปสู่มิติในการสร้างความหมายของภาพตัวแทนที่เกี่ยวพันกับคนที่มีความแตกต่างและหลากหลายเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นว่าการศึกษาภาพตัวแทนที่ผ่านมาเป็นเพียงการศึกษาการให้ความหมายภาพตัวแทนที่สื่อนำเสนอของบุคคลหรือกลุ่ม แต่ไม่ได้มีการศึกษาถึงกระบวนการสร้างภาพตัวแทนและพลวัตของการประกอบสร้างความหมายนั้น

ประการที่สาม การศึกษาเกี่ยวกับการสร้างภาพตัวแทนและพลวัตการสร้างความหมายของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์นี้นำไปสู่ความก้าวหน้าในการสำรวจเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ใหม่ (new social movement) ซึ่งเป็นหนึ่งในคุณลักษณะและความสนใจของสตรีนิยม ทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่นี้เปิดโอกาสให้มีการสำรวจการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในแง่ของการเปลี่ยนแปลงรหัสทางวัฒนธรรม ภาษาและจิตสำนึก โดยกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์จัดได้ว่าเป็นกลุ่มประชาสังคมหนึ่งเช่นกันที่มีส่วนสำคัญในการสร้างวาทกรรมเรื่องเพศสภาพผ่านสื่อ

จากการที่คอตเทิล (Cottle, 2003, p. 17-18) ได้เสนอแนวทางเกี่ยวกับการศึกษาการผลิตสื่อว่า "ในแง่ของการผลิตแล้ว ไม่ควรมองตัวเนื้อข่าว (text) และ บริบทการผลิต (production context) แยกออกจากกัน แต่ควรมองว่ามีองค์ประกอบร่วมกันและแทรกซึมระหว่างกัน (mutually constitutive and interpenetrating)..." งานวิจัยในครั้งนี้จึงเป็นการพยายามที่จะมองการผลิตภาพตัวแทนผู้หญิงด้วยจุดยืนที่เปิดกว้าง และคำนึงถึงมิติความเป็นมนุษย์ภายใต้การประกอบสร้างของสังคมด้วยในเวลาเดียวกันเพื่อให้เป็นไปตามที่งานวิจัยในแนวสตรีนิยมพยายามยืนยันในเรื่องของการล้างฐานคติเกี่ยวกับระยะห่างระหว่างการเป็นผู้วิจัย และผู้ถูกวิจัย ดังนั้นผู้ศึกษาจึงเลือกใช้วิธีวิทยาการวิจัยในเชิงคุณภาพ โดยการใช้วิธีการสังเกตการณ์ในกระบวนการถ่ายทำละครโทรทัศน์ทั้ง 3 เรื่อง คือ "ตม" "หลงทางรัก" และ "กลลวงรัก" การสัมภาษณ์ลุ่มลึกกับกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ทั้ง 3 เรื่องที่เข้าร่วมการวิจัย พร้อมกับการวิเคราะห์ภาพตัวแทนที่ปรากฏในละครโทรทัศน์เพื่อให้บทวิเคราะห์มีความรอบด้านและสะท้อนถึงปรากฏการณ์ของสิ่งที่กำลังศึกษาได้อย่างเป็นองค์รวม

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัยประการแรก คือ เพื่อศึกษากระบวนการสร้างภาพตัวแทนผู้หญิงของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ อันเป็นความพยายามในการถามกลับสู่กระบวนการเบื้องหลังของการประกอบสร้างว่า สร้างโดยใคร? สร้างมาอย่างไร? สร้างเพื่อเป้าหมายอะไร? วัตถุประสงค์ประการที่สอง คือ เพื่อทำการศึกษาพลวัตการประกอบสร้างความหมายเกี่ยวกับผู้หญิงของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร และมีความสัมพันธ์กับการเคลื่อนไหวทางสังคมเกี่ยวกับผู้หญิงและเพศสภาพบ้างหรือไม่ อย่างไร

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

ละครโทรทัศน์ หมายถึง ละครที่แพร่ภาพทางโทรทัศน์ มีลักษณะเป็นเรื่องยาว ดำเนินติดต่อกันหลายตอน โดยใช้ผู้แสดงชุดเดียวกันตลอดตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง และมีการออกอากาศทุกสัปดาห์ในวันและเวลาเดียวกัน ในที่นี้ละครโทรทัศน์ที่เป็นประชากรของการศึกษา คือ ละครโทรทัศน์เรื่อง "ตม" "หลงทางรัก" และ "กลลวงรัก" ซึ่งเป็นละครที่มีการนำเสนอภาพตัวแทนผู้หญิงแตกต่างกันไป โดยเป็นละครที่มีการผลิตขึ้นในระหว่างปีพ.ศ. 2547-2548

กลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ หมายถึง กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการผลิตละครในขั้นตอนการถ่ายทำโดยการศึกษานี้นำเอาแนวคิดการแบ่งกลุ่มบุคลากรผู้ผลิตละครโทรทัศน์ของสุนีย์ ปิยวรพงศ์ (2534, น. 64) มาประยุกต์ใช้เป็นเกณฑ์ในการศึกษา กล่าวคือ

1. กลุ่มบุคลากรหน้าฉาก อันได้แก่ นักแสดง

2. กลุ่มทีมงานประเภทบริหารการดำเนินงานการผลิต (Production Staff or Above the Line) คือ ผู้ที่ทำหน้าที่ในตำแหน่งผู้กำกับการแสดง, ผู้กำกับรายการและผู้ช่วยผู้กำกับการแสดง

3. กลุ่มทีมงานประเภทดำเนินงานการผลิต (Production Crew or Below the Line) **คือ ผู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติ ได้แก่ ผู้ที่ทำหน้าที่ในตำแหน่งฝ่ายศิลปกรรม รวมไปถึง** ผู้จัดการกองถ่าย ฝ่ายเสื้อผ้า ฝ่ายช่างแต่งหน้า

4. ผู้เขียนบทละครโทรทัศน์

พลวัตการประกอบสร้างความหมาย หมายถึง แบบแผน ลักษณะ หรือรูปแบบวิธีการ ของกระบวนการประกอบสร้างภาพตัวแทนผู้หญิงของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ที่เกิดขึ้นในระหว่างการถ่ายทำละครโทรทัศน์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. พัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาสื่อและสตรีในแนวสตรีนิยมที่ขยับขยายมิติของการศึกษาเชิงบูรณาการความคิด
2. พัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างภาพตัวแทนผู้หญิงในฐานะที่เป็นวาทกรรมทางสังคม วัฒนธรรมประการหนึ่ง

3. พัฒนากรอบทฤษฎีเพื่ออธิบายความเชื่อมโยงระหว่างพลวัตการประกอบสร้างความหมายภาพตัวแทนที่ส่งผลต่อภาพตัวแทนที่ปรากฏในละครโทรทัศน์
4. พัฒนากรอบทฤษฎีที่อธิบายแนวคิดการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่กับการประกอบสร้างภาพตัวแทนในละครโทรทัศน์